

УДК [005.334:330.562]:330.534.4(045)

Слободянюк Н.О.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Шикор К.І.
студентка
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

PROBLEMS OF FORMATION OF BUDGET REVENUES: CURRENT REALITIES

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена особливостям формування дохідної частини бюджету за рахунок податкових та неподаткових надходжень та інших доходів за останні три роки. Проаналізовано структуру формування дохідної частини бюджету за основними статтями. Встановлено впливову роль податкових та неподаткових надходжень на дохідну частину державного бюджету. Вказано основні сучасні проблеми формування доходів державного бюджету України та обґрунтовано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: державний бюджет, доходи державного бюджету, податкові та неподаткові надходження, податки.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена особенностям формирования доходной части бюджета за счет налоговых и неналоговых поступлений и других доходов за последние три года. Проанализирована структура формирования доходной части бюджета по основным статьям. Установлено влияние налоговых и неналоговых поступлений в доходную часть государственного бюджета. Указаны основные современные проблемы формирования доходов государственного бюджета Украины и обоснованы пути их решения.

Ключевые слова: государственный бюджет, доходы государственного бюджета, налоговые и неналоговые поступления, налоги.

ANNOTATION

The article is devoted to peculiarities of formation of budget revenues through tax and non-tax revenues and other income for the last three years. The structure of revenue part of the budget by major object. Established the influential role of the tax and non-tax revenues in the state budget. Identifies the main modern problems of formation of revenues of the state budget of Ukraine and the ways of their solution.

Keywords: state budget, budget revenues, tax and non-tax receipts, taxes.

Постановка проблеми. В сучасних економічних реаліях проблеми формування достатнього обсягу доходів бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливого значення. Недоліки законодавства, превалювання застарілих та неефективних підходів до організації бюджетних відносин з одночасним спадом в економіці погіршують наповнення бюджету і, таким чином, забезпечення соціально-економічного розвитку держави.

Зараз, у дуже складний і непередбачуваний час, існує багато суперечок з приводу формування та використання коштів державного бюджету

України. Існує безліч важливих проблем, які потребують негайного вирішення. Однією з таких проблем є наповнення та ефективно використання державних коштів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує багато досліджень, присвячених державному бюджету як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Проблематику державного бюджету досліджували у своїх роботах такі вітчизняні вчені як В.Д. Базилевич, Л.М. Демиденко, І.О. Луніна, В.М. Опарін, Ю.Д. Радіонов, В.М. Федосов, С.І. Юрій та інші не менш відомі науковці. Теоретико-методологічними проблемами формування та використання фінансових ресурсів держави займалися такі зарубіжні вчені, як І.Х. Озеров, Ф. Нитти, С. Фішер та інші. Результати їх досліджень стали відповідним внеском в розвиток теорії і практики зазначених напрямів дослідження. Однак особливо актуальною і недостатньо дослідженою залишається проблема наповнення державного бюджету та ефективності використання фінансових ресурсів держави.

Метою статті є дослідження сучасних проблем формування дохідної частини державного бюджету та обґрунтування шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний бюджет – це невід’ємний атрибут кожної країни та важливий інструмент реалізації економічної та соціальної політики держави. Дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення. Через державний бюджет органи державної виконавчої влади здійснюють реалізацію державної внутрішньої і зовнішньої політики, державне регулювання і

стимулювання економіки, фінансування соціальної політики з врахуванням довгострокових інтересів країни. Збільшення асигнувань з державного бюджету сприяє зростанню сукупного попиту в економіці і, відповідно, збільшенню випуску продукції і зайнятості [2].

Зараз, у дуже складний і непередбачуваний час, існує багато суперечок з приводу формування та використання коштів державного бюджету України.

На сучасний момент ми знаходимося у складному економічному, політичному та соціальному становищі [1].

Аналіз формування дохідної частини Державного бюджету України перш за все потрібен для детальної оцінки основних джерел надходження, динаміки їх змін, визначення факторів впливу, що призвели до відхилень по кожній статті доходів бюджету. В подальшому здійснюється обґрунтування сучасного стану макроекономічних показників розвитку економіки України, що пов'язане з дохідною частиною бюджету (табл. 1).

Найбільшу частку протягом досліджуваного періоду в доходах бюджету становили податкові надходження (76-89 %), таким чином, вони мають найбільший вплив на формування доходів Державного бюджету України. Розглянемо більш детально, як саме змінились структура статей доходів бюджету на рис. 1.

За результатами аналізу дохідної частини Державного бюджету з 2014 року по 2016 рік спостерігається збільшення податкових надходжень та зменшення неподаткових надходжень [4; 5].

Податкові надходження складаються з:

- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО);
- податок на прибуток підприємств (ПнП);
- рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів;

- внутрішні податки на товари і послуги;
- податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції;
- та інші податки.

Станом на 2016 рік зросли обсяги податкових надходжень майже з усіх податкових джерел. Один із винятків став податок на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (табл. 2).

Отже, основними проблемами формування податкових надходжень є:

- зі зростанням ставок податків, що збільшило надходження до бюджету коштів, паралельно зростає соціальна напруга в суспільстві, що почала виражатися в недовірі до дій державного апарату, тому випадків ухилення від сплати податків та існування тіньових схем ведення бізнесу стало значно більше;

- відтік іноземних інвестицій та нестабільність національної валюти почали призводити до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття;

- ухилення від сплати податків не тільки підприємств, які по різних причинах не мають можливості сплачувати податки, але й поширюється тенденція до несплати податків фінансово здорових підприємств;

- зменшилися надходження рентної плати за транспортування;

- значне зменшення податку на міжнародну діяльність та зовнішні операції, що пов'язане зі зменшенням обсягів зовнішньоторговельних операцій. При цьому також зазнала змін і структура аналізованих податків: внаслідок різкого скорочення обсягів імпорту відбулося зменшення частки ввізного мита та відповідне збільшення частки вивізного у загальній структурі податків.

Структура неподаткових надходжень – це доходи від власності та підприємницької діяль-

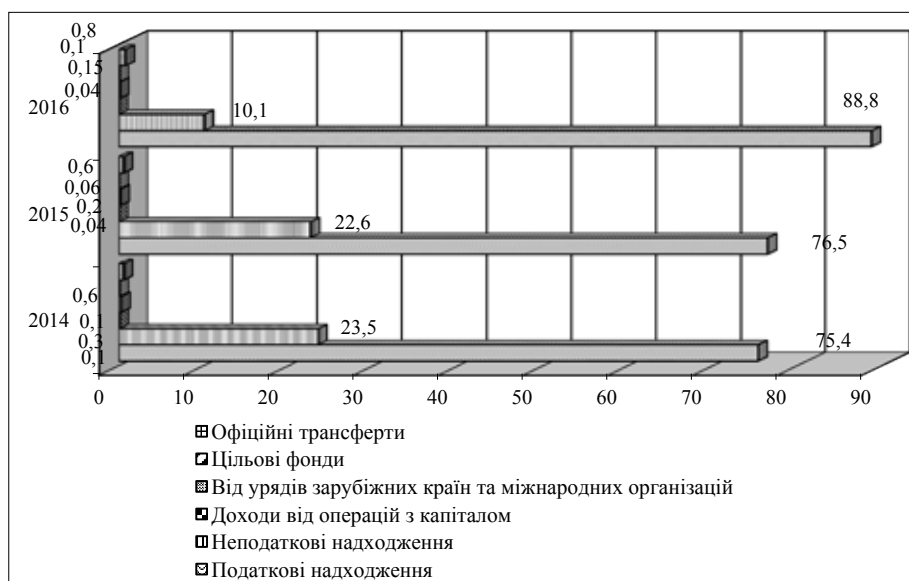

Рис. 1. Динаміка структури доходів Державного бюджету України за 2014-2016 рр.

Таблиця 1
Динаміка основних статей доходів Державного бюджету України за січень-липень 2014-2016 рр., у грн кол.

Показники	Січень-липень 2014 р.	Питома вага, %	Січень-липень 2015 р.	Питома вага, %	Січень-липень 2016 р.	Питома вага, %	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
							2015-2014	2016-2015	2015-2014	2016-2015
Податкові надходження	150208472985,02	75,4	220159236914,96	76,5	267656987140,72	88,8	69950763929,58	47497750225,8	46,6	21,6
Неподаткові надходження	46763632093,61	23,5	65020968619,21	22,6	30491272795,08	10,1	15257336525,5	-34529695824,1	39,04	-53,1
Доходи від операцій з капіталом	220445022,78	0,1	112377546,90	0,04	125019428	0,04	-108067475,88	12641881,1	-49	11,24
Від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	475756701,76	0,3	696787984,70	0,2	454291286,42	0,15	221031282,94	-242496698,28	46,5	-34,8
Цільові фонди	149700299,72	0,1	140840649,26	0,06	271345908,49	0,1	-8859650,46	130505259,23	-5,9	92,6
Офіційні трансферти	1245594537,05	0,6	1793286387,59	0,6	2301506444,20	0,8	547691850,54	508220056,61	43,9	28,3
Усього	199063601639,94	100	287923498102,32	100	301300423002,91	100	88859896462,38	1337692900,6	44,6	4,6

Джерело: побудовано за [7]

Таблиця 2
Структура податкових надходжень Державного бюджету України за 2014-2016 рр.

Показники	2014	Питома вага, %	2015	Питома вага, %	2016	Питома вага, %	Абсолютне значення, тис. грн		Відносне значення, %	
							2015-2014	2016-2015	2015-2014	2016-2015
Податки, на доходи, податки на прибутки, податки на збільшення ринкової вартості	32704789237,45	21,8	48085224195,65	21,8	57978431837,90	21,7	15380434958,2	9893207642,3	47,02	20,6
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	9168338371,09	6,1	15489688301,73	7,04	22309589030,32	8,3	6321344930,64	6819905728,6	68,9	44,02
Внутрішні податки на товари і послуги	94374911009,80	62,8	132640770307	60,2	176301041290,98	65,9	38265859297,2	43660270984	40,5	32,9
Збори на паливно-енергетичні ресурси	3844373227,62	2,5	1731590393,25	0,9	276329431,05	0,10	-2112782884,37	-1455260962,2	-54,9	-84,04
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	6566513996,98	4,4	19669149665,11	8,9	10800727499,14	4,03	13102635668,1	-8868422165,95	+199,5	-45,1
Інші податки і збори	3549547142,08	2,4	719675283,11	0,3	-9131948,67	-0,03	-2829871858,97	-728807231,78	-79,7	-101,3
Усього	150208472985,02	100	220159236914,96	100	267656987140,72	100	69950763929,58	47497750225,8	21,6	21,5

Джерело: побудовано за [7]

Таблиця 3
Структура неподаткових надходжень Державного бюджету України за 2014-2016 рр.

Показники	2014	Питома вага, %	2015	Питома вага, %	2016	Питома вага, %	Абсолютне значення, у тис. грн		Відносне значення, у %	
							2015-2014	2016-2015	2015-2014	2016-2015
Доходи від власності та підприємницької діяльності	26869724700,07	57,5	36816598921,24	56,6	7257294210,59	23,8	9946874221,17	-29559804710,6	37,01	-80,3
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	3276532266,34	7	11966162456,13	18,4	4050005650,27	13,3	8689630189,79	-7916156805,86	у 2 рази	-66,15
Інші неподаткові надходження	5609615645,65	12	3797930908,94	5,8	4900814987,24	16,1	-1811684736,7	11028884078,3	-32,3	29,03
Власні надходження бюджетних установ	11007759481,55	23,5	12440276332,90	19,2	14283157946,98	46,8	1432516851,35	1842881614,08	13,01	14,8
Усього	46763632093,61	100	65020968619,21	100	30491272795,08	100	18257336525,6	-34529695824,1	39,04	53,1

Джерело: побудовано за [7]

ності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ та інші неподаткові надходження (табл. 3) [6].

Основні проблеми формування неподаткових надходжень:

- зменшення доходів від власності та підприємницької діяльності до державного бюджету, причиною якого стала відсутність коштів, що перераховуються до бюджету НБУ;
- зменшення надходженням адміністративних зборів і платежів.

Наступною статтею доходів є дохід від операцій з капіталом, що у 2016 році дещо збільшився порівняно з 2015 роком на 11%, а у 2015 році значно зменшився порівняно з 2014 роком (табл. 1). Основною причиною цього є збільшення майже удвічі надходжень від реалізації державних запасів товарів.

Найбільші обсяги надходжень від реалізації державних запасів товарів пояснюються політикою держави щодо формування та управління певними видами товарів з метою регулювання внутрішнього попиту та цін на певні види товарів. У першу чергу це стосується зернових. Низькі обсяги доходів від операцій з капіталом у загальній структурі доходів бюджету зумовлені відсутністю ринку землі та нерозвиненістю ринків як матеріальних, так і нематеріальних активів [4; 5].

Висновки. Отже, основними проблемами формування доходів Державного бюджету України станом на 2016 рік є:

- збільшення податкових надходжень за рахунок платників податків, тобто за рахунок знаходження нових джерел оподаткування і підвищення ставок податків, що в першу чергу призводить до ухилення сплати податків і ненадходження доходів;
- відтік іноземних інвестицій та нестабільність національної валюти, що призводить до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття;
- зростання інфляції, що перш за все відображається в імпортних товарах, і завдяки цьому відбувається зменшення ввезення товарів;
- ухилення від сплати податків не тільки підприємств, які по різних причинах не мають можливості сплачувати податки, але й поширюється тенденція до несплати податків фінансово здорових підприємств;
- зменшилися надходження рентної плати за транспортування;
- значне зменшення податку на міжнародну діяльність та зовнішні операції, що пов'язане зі зменшенням обсягів зовнішньоторговельних операцій;
- зменшення доходів від власності та підприємницької діяльності до державного бюджету, причиною якого стала відсутність коштів, що перераховуються до бюджету НБУ;
- зменшення надходженням адміністративних зборів і платежів.

Наголошуючи на тому, що врегулювання податкових надходжень – це досить глобальна та клопітка справа, можна звернути увагу на менш значимі фактори впливу на формування доходів, а саме: цільові фонди та доходи від операцій з капіталом. Це допоможе врегулювати надходження до бюджету держави, а також покращить соціально-економічний її стан.

Як відомо, на стан доходів Державного бюджету сучасності певним чином впливає зміна обсягів ВВП, військові дії на Сході України та втрата територій від анексії [6]. Таким чином, необхідно знайти ефективні шляхи вдосконалення щодо формування доходів бюджету.

Отже, дослідивши стан Державного бюджету України можна сказати, що лише за умови активізації реального сектора економіки та створення в країні новоствореної вартості буде забезпечено зростання податкових надходжень до державного бюджету.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бачо Р.Й. Стан формування дохідної частини бюджету України в сучасних кризових умовах / Й. Илллар, Є.Й. Бачо // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – 6 с.
2. Юрій С.І. Бюджетна система України / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. – К.: НІОС, 2011. – 400 с.
3. Статистичний збірник: «Україна в цифрах 2015 рік». – К., 2016. – 240 с.
4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2015. – 84 с.
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-липень 2015-2016 року. / В.В. Зубенко, І.В. Самчинська, А.Ю. Рудик та ін. – К., 2016. – 73 с.
6. Фінансовий портал «Міністерство фінансів України»: «Валовий внутрішній продукт України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfi.com.ua/index/gdp/>
7. Державна Казначейська Служба України: «Звіт про виконання Державного бюджету України за 2014-2016 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>